

JOEEP

Journal Homepage: <http://dergipark.org.tr/joeep>

Araştırma Makalesi • Research Article

Nakliye Sigortalarında Sigortalanabilir Menfaat Kavramının Değerlendirilmesi

Evaluation of the Insurable Interest Concept in Carriage Insurances

Nesrin Avcı*

* İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 34295 İstanbul /Türkiye
ORCID: 0000-0002-1656-4674

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 25 Ekim 2020

Düzeltilme tarihi: 07 Aralık 2020

Kabul tarihi: 07 Aralık 2020

Anahtar Kelimeler:

Türk Ticaret Kanunu

Sigorta Hukuku

Taşıma Hukuku

Nakliye Sigortaları

Sigortalanabilir Menfaat

ARTICLE INFO

Article history:

Received: October 25, 2020

Received in revised form: December 07, 2020

Accepted: December 07, 2020

Keywords:

Turkish Commercial Code

Insurance Law

Transport Law

Carriage Insurance

Insurable Interest

ÖZ

Sigorta Hukuku'nun ilkelerinden olan menfaat ilkesi tüm sigorta branşları gibi nakliye sigortaları için de aranmaktadır. Sigorta sözleşmesi ile, taşınmakta olan ticari eşya değil, gönderenin ya da taşıyıcının eşya üzerindeki menfaati sigortalanmaktadır. Sigortalanan malın sigorta sözleşmesinin konusu olduğunu ileri süren görüşler olduğu gibi öğretide eşya üzerindeki menfaatin sigortalandığı fikri hakimdir. Taşıma konusu eşyanın bir yerden başka bir yere taşınması esnasında karşılaşılabilecek her türlü risk, kişilerin menfaatinin zarara uğraması anlamındadır. Menfaati zarara uğrayan bu kişiler malın maliki, taşıyıcı, taşıma işleri komisyoncusudur. Zararlarının teminat altına alınması için de nakliye sigortalarına başvurmaları gerekmektedir.

ABSTRACT

Principle of Interest, which is one of the principles of Insurance Law, like all insurance branches, is required for Carriage Insurance as well. By the insurance contract, the forwarder's or the carrier's interest is insured, not the goods. Although there are some opinions which bring forward that the insured good is the subject of the insurance, the dominant opinion is that the interest on the good is insured. Any risk that may be encountered during the carriage of goods from one place to another means the owner's, the carrier's or the carrier agent's interest is harmed. In order to cover the damage in such circumstances, these people should take out carriage insurance.

1. Giriş

Sigortacılık uygulaması herhangi bir tehlikeye maruz kalındığında uğranılan zararı telafi etmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Şahısların korumaya çalıştıkları malları üzerinde menfaatleri mevcuttur ve korumak istenilen de aslında bu menfaattir. Menfaatler değiştikçe ve şekillendikçe sigorta

sistemi gelişmiş büyümüştür. Görüldüğü gibi sigorta yaptırma ihtiyacının temeli bir menfaatin varlığıdır.

Ticaret ile birlikte ortaya çıkan sigorta hukuku gibi ticaretin yapılmasını kolaylaştıran ve en önemli konularından olan taşıma hukukundaki taşımacılık uygulaması nakliye sigortalarına olan ihtiyacı doğurmuştur. Bu nedenle tüm

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: nesrinavci@gmail.com

sigorta dalları gibi nakliye sigortalarının ilk basamağı menfaat kavramı ele alınmıştır.

Sigorta sözleşmesinin konusunun eşya mı menfaat mi olduğu hususu uzun süreden beri süre gelirken çoğunluk eşya üzerindeki menfaatin sigorta sözleşmesinin konusunu oluşturduğu görüşündedir.

Gerek TTK gerekse mehz kanunlardan menfaat ilkesinin yalnızca mal sigortaları için geçerli olduğunu anlıyoruz. Sigorta Hukuku sisteminde, mal sigortaları içinde yer alan nakliye sigortalarında da menfaat ilkesi olmazsa olmazdır.

Ağırlıklı olarak emtia sigortalarına yer verilecek olsa da mal sigortaları içinde sayılan sorumluluk sigortalarında da taşıyıcının sorumluluğu, sigorta sözleşmesine konu olan menfaattir.

Menfaat sahibinin kim olduğu sigorta sözleşmesinden kaynaklı tazminat talebinde kimin bulunabileceğini gösterirken, menfaatin değeri ise talep edilecek tazminatın miktarını göstermektedir. Hasar ortaya çıkması durumunda, eşya üzerindeki menfaatin zarar görmesinden dolayı dava açma hakkı doğmaktadır. Bunun içinde sigorta sözleşmelerinde sigorta konusu menfaat belirtilmelidir. Eşya üzerindeki menfaati güvence altına alınan sigortalı, tazminat talebinde bulunabilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde menfaat kavramının tanımı, niteliği, kimlerin menfaat sahibi olabileceği üzerinde durulacak ikinci bölümde de nakliye sigortalarında sigortalanabilir menfaatten ne anlamamız gerektiği, mal topluluklarında nasıl hareket edileceği ve menfaat sahibinin değişmesi halinde neler olacağı anlatılacaktır.

2. Sigorta Konusu Menfaat

2.1. Menfaat Kavramı ve Tarihi

Sigorta menfaati, sigorta sözleşmesinin kurulması esnasında taraflarca belirlenmesi gereken temel unsurlardan ve sigorta ilişkisinin asıl konusudur.¹ Borçlar Hukuku'nda sözleşmenin tanımı yapılırken "menfaat" kavramından yola çıkılmaktadır.² Sözleşme ilişkisinin kurulmasının altında yatan sebep; farklı menfaatler ve amaçlarla hareket eden kişiler arasında hukuki bir sonuç doğurmak için bir araya gelmektir. Sigortalanabilir menfaat kavramı TTK 1453. maddede belirtilmiştir. Kanunun altıncı kitabı olan "Sigorta Kitabı" başlığı altında mal sigortalarında yer almaktadır. Buradan can ve sorumluluk sigortalarında menfaatin aranmadığı sonucunu çıkarabilir miyiz?

Hem sorumluluk hem de mal sigortaları zarar sigortaları içerisinde yer almaktadır. Mal sigortasında sigorta menfaati eşyadır. Sigorta sözleşmesine konu olan bu malın zarar ve ziyaa uğraması durumunda sigortacının tazminat sorumluluğu doğmaktadır. Sorumluluk sigortasında ise sigortacının tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için sigorta konusu malın kullanıcısının edimi ile üçüncü kişiye verilen zararlar teminat altına alınmaktadır.³ Şenocak, sigorta menfaatinin, sigorta ettirenin zarar tehlikesiyle

tehdide uğrayan malı olarak yorumlanmasını doğru bulmamakta, bu tanımın sorumluluk sigortalarını dışladığını ileri sürmektedir. Keza sorumluluk sigortalarında sigorta ettirenin sorumluluk doğuran olay nedeniyle borç altına girmemesi menfaatinin sigortalandığını söylemektedir.⁴

Alman Hukukunda da aynı şekilde şahıs ve hayat sigortalarında menfaat ilkesi yer almaz.⁵ Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu VVG 48. madde hükmü parayla ölçülebilir menfaati tazminat sigortasının konusu olarak belirtmiştir. VVG 48'e göre tazminat sigortasının konusu, bir kimsenin korkulan olayın doğmamasındaki her türlü ekonomik menfaatidir. Burada menfaat geniş olarak yorumlanmış, tüm malvarlığı kastedilmiştir.⁶ İsviçre Hukuku'nda ise menfaat kavramı yer bulmamakta, "sigortalı mal" olarak yer almaktadır.⁷ İngiliz Hukuku'nda da sigorta konusu mal üzerinde sigortalının menfaati olması aranmaktadır. Aranılan kriter ise sigorta konusu mal ile sigortalı arasında doğrudan ilişkinin varlığı ve meşru olmasıdır. Bu hem sözleşmenin kurulumunda hem de zarar gerçekleştiği anda mevcut olmalıdır. Menfaatin yokluğu durumunda sözleşme geçersizdir.⁸ İngiliz Sigorta Hukuku'nun en önemli ismi olan Malcolm Clarke, diğer hukuk sistemlerinde, geleneksel İngiliz sistemindeki şekliyle gerekli görülen sigortalanabilir menfaat kavramının olmadığını belirtmektedir. Örnek olarak gösterdiği Avusturalya Sigorta Kanunu'na göre (1984 – section 16), sözleşmenin kurulduğu anda menfaatin yokluğu geçersizlik sebebi değildir.⁹ Bizim hukukumuzda ise menfaat kavramına yer verilerek menfaat teorisi benimsenmiştir.

Eski TTK'da "sigortalı mal" ifadesi kullanılmaktaydı, yeni düzenleme ile bu tabirden vazgeçilmiş "sigorta konusu menfaat" ifadesi kullanılmıştır. Sigorta konusu asıl olarak menfaat olduğundan bu değişiklik yerinde olmuştur.

2.2. Sigorta Konusu Menfaatin Niteliği

Sigorta hukukunda menfaat, belirli bir değer ile belirli bir kişi arasındaki ilişki olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Sigorta konusunun sigorta menfaati olduğu öğretilerinde hakim fikirdir. Bir kısım yazarlar konusunun eşya olduğunu söyleseler de eşya üzerindeki menfaatin konu olduğu fikri baskın gelmektedir.¹¹

Sigorta menfaatinin yokluğunu düzenleyen TTK 1408. madde ve "menfaat üzerindeki sınırlamalar" başlıklı TTK 1456. maddeler bunu desteklemektedir. Sigorta konusunu mal olarak kabul ettiğimizde bir mal üzerinde farklı menfaatleri olan kişilerin sigorta yaptırması mümkün olmayacaktır. Örneğin taşıma sigortalarında taşıyıcının sigortasından söz edilemez. Menfaat teorisinin kabulü ile aynı maldan menfaati bulunan farklı kişiler aynı zamanda aynı rizikoya karşı sigorta yaptırabilir.¹²

Tüm zarar sigortaları açısından düşündüğümüzde tartışmaların sebebi anlaşılabilir. Mal sigortasında menfaat sahibi kişiler rizikonun gerçekleşmesini istemezler, gerçekleşme ihtimaline karşılık mal varlığının aktifinde olabilecek eksilmeyi teminat altına alırlar.¹³ Maddi özellik

barındıran, malvarlığı değeri üzerindeki menfaatlere dair bütün rizikolar kapsam dahilindedir, yangın, nakliye, hırsızlık, kasko, doğal afet gibi.

Sorumluluk sigortalarında ise riziko gerçekleştiğinde malvarlığının pasifinde artış olmaktadır, bu artışı engellemekte kişinin menfaatinin bulunduğu aşıkardır ve sigorta teminatı altına alınan da pasifte meydana gelebilecek artıştır. Ancak mal sigortaları altında "rizikonun gerçekleşmemesinde menfaati bulunanlar" denildiğinden diğer sigortaları yaptırmak isteyenlerin mal sigortasını da mı yaptırmaları gerektiği muallakta kalmıştır, eleştirilmektedir.

Borçlar Hukuku hükümlerine göre sözleşmenin konusunun imkansız olmaması tüm sözleşmeler için geçerlilik şartıdır.¹⁴ Bu fiili imkansızlık olabileceği gibi hukuki imkansızlık da olabilir. TTK 1408. maddede sözleşmenin yapıldığı esnada sigortalanan menfaatin var olmasını sözleşmenin geçerliliği için şart koşturmuştur. Sözleşme kurulduğu esnada menfaat mevcut değil ise sözleşme geçersizdir yahut sözleşmenin süresi içerisinde menfaat ortadan kalkar ise ortadan kalktığı andan itibaren geçersiz olur. Türk Ticaret Kanunu'nun Sigorta Kitabı'nın girişinde yer alan genel hükümler kısmında "sigortalabilir çıkarın var olması" tüm sigortalar için kural sayılmıştır. Mal sigortaları için ayrıca 1453. maddede düzenlenmiş olması akılları karıştırmakta ve tartışılmaktadır.¹⁵

Sözleşmenin kurulumu esnasında taraflar imkansızlığı biliyorlar ise yaptırımının ne olacağına dair 1408. maddede açıklama bulunmamaktadır. Ancak böyle bir durumda TMK md. 2 de yer alan dürüstlük kuralına aykırı davranılmış olacağından, taraflardan birisinin imkansızlığı bilmesine rağmen sözleşmeyi akdetmesi karşı tarafı zarara uğratmış ise bu maddi zararı karşılaması gerektiği fikri öğretide hakimdir.¹⁶

Asıl tartışılmalı konu ise bu menfaatin kapsamıdır. Her türlü eşyanın sigortalabilmesi mümkün değildir. Ekonomik ve hukuki olmalıdır.¹⁷ Tekinay'a göre fiziki varlığı olan her şey hukuk düzeninde eşya kabul edilmemektedir, aynı haklara konu olabilen somut şeyler hukuken eşya kabul edilmektedir.¹⁸ Soyut menfaatlerin sigorta edilmesi mümkün değildir. TMK md. 762'ye göre niteliği itibariyle taşınabilen maddi şeyler taşınır maldır. Eski MK 686. maddede "bir yerden bir yere nakledilebilen eşya" olarak yapılan tanım bizce daha uygundu. Ekonomik değeri (wirtschaftlich) olan ve bir satış sözleşmesinin konusunu oluşturduğundan hukuken geçerli olan sigorta edilebilir bir menfaattir (versicherbare Interesse).

Sigortacının sorumluluklarından bir tanesi sigorta himayesini sağlamaktır.¹⁹ Yeni düzenlemede 1421. maddeyle "rizikoyu taşıma yükümlülüğü" sigortacının temel borcu olarak gösterilmiştir. Teminat altına alınan riziko gerçekleştiğinde, sigortacı meydana çıkan zararı tazmin etmektedir. Menfaatin para ile ölçülebilir olması gerektiğinden bahsetmiştik, bu nedenle menfaat kavramının temel işlevi sigortacının yükümlülüğünün belirlenmesidir.²⁰ Hangi rizikolardan sorumlu olunacağına bilinebilmesi için

de sözleşmede sigorta konusu menfaat gösterilmek zorundadır.²¹

Buradan menfaatin para ile ölçülebilir olmasının öncelikli şart olmasını anlıyoruz.²² Aksi durumda sözleşmenin geçersiz olacağını söyleyebiliriz. Ayrıca bu menfaatin meşru da olması gerekmektedir. Uyuşturucu mal taşıyan bir kamyon bu eşyayı sigortalayamaz ya da kaçak bir malın nakliyesinde meydana gelebilecek zararlar teminat altına alınmaz.

2.3. Menfaat Sahipleri Kimlerdir?

Yeni düzenlemede "rizikonun gerçekleşmemesinde menfaati bulunanlar, bu menfaatlerini mal sigortası ile teminat altına alabilirler" şeklinde yer alan menfaat ilkesi 6762 sayılı Eski TTK 'nun 1269. maddesinde "bir malı muayyen rizikolara karşı temin etmekte para ile ölçülebilecek bir menfaati olan bu menfaati sigorta ettirebilir" şeklinde tanımlanmıştır.²³

Eski yasada bu kişiler; malik, malikin adi ya da rehinli alacaklısı, malın muhafazasından dolayı malikine karşı mesul olan acente, kiracı, komisyoncu ve diğer kimseler, malın muhafazasında hakikaten menfaati olan kimseler yahut bunların kanuni temsilcileri olarak sayılmışken yeni düzenlemede yalnızca menfaati bulunanlar denilmiştir. Mal sigortaları için geçerli olan bu kısmın dışında sorumluluk sigortalarında ise sigorta yaptırmakta menfaati olan taşıyıcıdır. Ancak menfaatin olmaması, dava hakkını ortadan kaldırmaz.²⁴ Sigortalı açık olarak muvafakat ettiği takdirde sigorta ettiren dava sürecinde sigortalı yerine tazminat talep edebilir.²⁵

Taşıma işlerinde 3 farklı sözleşme akdedilmektedir. Taşıma sözleşmesi, sigorta sözleşmesi, satış sözleşmesi. Satış sözleşmeleri her ne kadar alıcı ve satıcıyı ilgilendiriyor gibi gözükse de sigortacı açısından da önem taşımaktadır. Yük sigortalarında sigorta yaptırmaya yükümlülüğünün hangi tarafa ait olduğu ve sigortalabilir menfaatin sahibinin belirlenmesi açısından önemlidir.²⁶

Sigorta ancak meşru bir amaç için yapılabilir, taşıma sözleşmelerinin konusu mallar aynı zamanda ticari sözleşmelerin de konusudur, bu sözleşmelerin de meşru olması gerekmektedir. Böyle bir durumda malın alıcı ve satıcısının da sigortalamak da menfaati vardır.

3. Nakliye Sigortalarında Menfaat

3.1. Genel Olarak

Ticaretin gelişmesiyle doğru orantılı olarak taşımacılık da yurt içi ve yurt dışı alanda hızla gelişmiştir. Buna bağlı olarak taşınan eşyaların miktar ve değerlerinde artış olmuş, sigorta yaptırmamanın önemi değer kazanmıştır.

Gönderen ve taşıyıcı arasında akdedilen taşıma sözleşmesiyle taşınacak eşyanın teslim edildiği şekilde göndericiye ulaştırılması amaçlanmaktadır. Eşyayı bir yerden bir yere götürürken özen borcuna uymak taşıyıcının

yükümlülüklerindedir. Bu borcun ihlali neticesinde meydana gelen zararlar nakliye sigortalarının konusunu oluşturmaktadır.²⁷ Taşıma için gerekli belgeleri hazırlamak taşıyıcının sorumluluğundadır, bu belgelerin içerisinde söz konusu zararların karşılanması için sigorta sözleşmesinin yapılması da vardır.²⁸ Taşınan eşyanın sigortalanmasının yanında taşıyıcının sorumluluğu da sigorta teminatı altına alınmıştır.²⁹ Yurt içi taşımacılığında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, TTK, Emtia Nakliyat Sigortası Genel Şartları ve yurt içi mali sorumluluk sigortası yurt dışı taşımacılığında ise CMR konvansiyonu uygulanmaktadır.³⁰

Taşıma işlerinde malın zayi olması yahut hasarlanması halinde zarara uğrayan kişi taşıma sigortasından yararlanacaktır. Taşıma sigortalarında kural eşyanın fatura değeri üzerinden teminat altına alınmasıdır.

Taşıma; bir eşyanın (ürün, hammadde, yük gibi) bir yerden başka bir yere nakledilmesi işlemidir. Geniş anlamı ile müşteri ihtiyaçlarının karşılanması için üretilen malların üretildikleri yerden ihtiyaç duyulan yere zamanında ve ekonomik bir şekilde ulaştırılması işlemidir.³¹ Lojistik Derneğinin tanımı ile; kara, hava, deniz yolu kullanılarak, resmi belge ile gerçekleştirilebilen yük taşımacılığıdır. Malların, tedarikçi, üretici, toptancı, perakendeci, müşteri arasındaki dolaşımıdır.³²

Karayolları Taşıma Kanunu'nun tanımlar başlıklı 3. maddesinde ise taşıma işleri; Taşımacılık, acentelik, taşıma işleri komisyonculuğu, nakliyat ambarı ve kargo işletmeciliğini olarak tanımlanmıştır.

3.2. Nakliye Sigortalarının Konusu Olan Menfaat

Emtia nakliyat sigortası olan İ.C.C. (Institute Cargo Clauses) "sigorta edilebilir menfaat" üst başlıklı 11.11.1 maddesinde; tazminatın söz konusu olabilmesi için sigortalının, zararın meydana geldiği anda sigorta konusu mal üzerinde sigorta edilebilir bir menfaate sahip olması gerektiği belirtilmektedir.

Mal sigortaları, ticaret konusu malın bir yerden başka bir yere taşınması esnasında uğrayabileceği zararları teminat altına almak için yapılan sigortalardır. Poliçe süresi başlangıç ve bitiş zamanıyla değil başlangıç ve bitiş noktası ile belirlenir. Mal üzerinde menfaati bulunan kişinin uğrayacağı maddi zararı telafi etmek amaçlanmaktadır.

Nakliye sigortalarında, taşınan yük ile taşınmanın yapıldığı araç ayrılmaktadır. Her ikisi de sigortalanabilir menfaate dahil olsa da kasko sigortalarında taşınan 3. kişiye ait yük sigortalanmamakta, nakliye sigortalarında da araç sigortalanmamaktadır.³³

Emtea Sigortasında "Sigortalanabilir Menfaat" taşınan eşyanın kendisidir, malın fiziki varlığıdır, sorumluluk sigortalarında ise taşıyıcının hukuki sorumluluğudur, zarar meydana geldiğinde pasifinde meydana gelecek eksilmedir.

Taşıma sigortasında koruma altına alınan menfaat, taşıma esnasında rizikonun gerçekleşmesi halinde bu zarara katlanmakla yükümlü olanın menfaatidir. Bu kişi sadece

malın maliki değildir, taşıyıcı, taşıma işleri komisyoncusu da olabilir. TTK md. 918/2 de eşyanın sigortalanması komisyoncunun yükümlülükleri arasında sayılmıştır. Eski TTK 1269'da da "malın muhafazasından sorumlu olanlar" ifadesi kullanılmıştı. Eski düzenlemede maddenin devamında ayrıca "malın muhafazasından hakikaten menfaati olan kişiler" denilerek ikili bir ayrıma gidilmiştir. Doktrinde ilk ifadenin mal sigortasından ziyade sorumluluk sigortası niteliğinde olduğu söylenilmektedir.³⁴

Nakliye sigortasının konusu ticari eşya üzerindeki menfaat iken, yolcu taşımalarında taşınan insanın hayatıdır.

Taşıma konusu eşyanın ne olduğunu anlayabilmek için taşıma sözleşmesine bakmak gerekecektir. TTK'nın 850. maddesinde, eşyanın her türlü yükü kapsayacağı belirtilmiştir. Taşıma sözleşmelerinin konusu "eşya taşıma taahhüdüdür".³⁵ Canlı insan dışındaki her şey miktarına bakılmaksızın, katı, sıvı, gaz nasıl olursa olsun taşıma işinin konusudur.³⁶ Nitekim lojistik tanımlanırken taşıma konusu olarak "müşterilerin ihtiyacını karşılamak için her türlü ürün" ifadesi kullanılmaktadır, buradan kapsamın ne kadar geniş olduğunu çıkarabiliriz.

Nakliyat sigortalarının kapsamı; sigortalı malın taşıyıcıya teslim anından itibaren gönderilene teslim edildiğinin kabul edildiği tarihe kadar, sebebi ne olursa olsun maruz kalınan zararlardır.³⁷ Taşıma sözleşmeleri aynı sözleşmelerdendir, eşyanın taşıyıcıya teslimi ile kurulmuş olur. Bu nedenle eşyanın taşıyıcıya teslim edildiği zaman olarak taşıma sözleşmesinin yapıldığı tarih olarak kabul edilmektedir. Bu zararlar eşyanın kısmi ya da tam ziyayı, kısmen veya tamamen kaybolmasıdır. Taşıma esnasında mal tamamen ya da kısmen zayi olabilir, elden çıkabilir, hasarlanabilir, gönderilene hiç teslim edilmeyebilir ya da eksik teslim edilebilir, geç teslim edilebilir. Bu olasılıklar rizikodur, riziko sonucu malın değeri tamamen kaybolabileceği gibi, malın çalınması, bozulması, değerinde eksilme, hasara uğraması da söz konusu olabilir. İ.C.C madde 8 hükmüne göre de sigorta, sigorta edilen şeyin bulunduğu, sigorta sözleşmesinde yazılı, depodan veya istif yerinden taşıt aracına yüklenmek üzere hareket ettirilmesi ile başlamakta ve seferin olağan yolu boyunca, o sefer sırasında sürmektedir. Madde de "depoda yapılacak yükleme, boşaltmalar da" sigorta kapsamına dâhil edilmiştir.

Sigortalanabilir menfaat parasal bir karşılıktır, sigorta hukukunda bu "sigorta değeri" olarak tanımlanmaktadır. TTK 1460. maddede "sigorta olunan değer tam değeridir" şeklinde tanımlanmıştır. Eşya taşımacılığında taşıma süresi uzunsa başlangıç ve bitiş zamanında değerler farklı olabilir. Tıpkı aracın değerinin değişmesi gibi. Genellikle 1 yıllık yapılan taşıt sigortalarında 1 yıl içinde aracın fiyatı ekonomik durumlara göre büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Böyle bir durumda hangi değer esas alınacağı sorusuna TTK. 1461 cevap vermiştir. Rizikonun gerçekleşti andaki değeri esas alınacaktır. Ünan'a göre eşya sigortalarında takseli sigorta yapılabilir.³⁸

TTK 1460 hükmü emredici değildir, farklı bir değer de kararlaştırılabilir, ancak eşya sigortalarındaki esas kural sigorta değerinin rizikonun gerçekleştiği andaki değerine eşit olmasıdır.³⁹

Eski düzenlemede (Eski TTK md.1269) sigortacının harb ve isyandan başka bir sebeple ortaya çıkan tüm zararlardan sorumlu olduğu hükmü vardı. Ancak uygulamada "all risk" şeklinde adlandırılan sigorta uygulamasına nadir rastlanıldığından değişikliğe gidilme ihtiyacı doğmuştur. Yeni kanunda karşılığı olan 1409. maddenin gerekçesinde istisnai durumu genelleştirmek sigortacı açısından menfaat dengesine ters düştüğünden değişikliğe gidildiğinden bahseder.

Sigortadan faydalanacak olan bir kişinin kanuna ve ahlaka aykırı bir eylemi teminat altına alınmaz. Ancak bu fiillerin netleştirilmesi sorumluluk sigortaları bakımından önem taşımaktadır. Zira, sorumluluk sigortasında sigortalı, hukuka aykırı bir eylemin meydana gelmesinden ve hukuk düzeninin bu eylemi korumamasından dolayı sorumlu tutulmaktadır.⁴⁰

3.3. Mal Toplulukların Hukuki Durumu

Taşıma sigortaları mal topluluğu sigortalarının bir çeşididir. Mal topluluğundan ne anlaşılması gerektiği konusunda kanunumuzda açıklama yoktur, Alman Hukuku'nda "aynı yerde, bir arada, belirli bir amaç doğrultusunda bulunan mallar" olarak tanımlanmaktadır.⁴¹ Taşıyıcı birden fazla eşyayı aynı anda bir yerden başka bir yere taşımaktadır. Bu malların aynı kişiye ait olması aranmamaktadır, birden çok kişiye ait olabilir.

TTK md.1453/3; mal topluluğuna yeni mallar girip çıksa dahi sözleşmenin koşullarının aynı kalacağını ifade etmektedir. Topluluktan girmemek üzere çıkan mal sigorta kapsamından çıkmaktadır, sonradan topluluğa eklenen mal da sigorta kapsamına dahil olmaktadır.

Mal topluluğu sigortalarından olan taşıma sigortalarında ise; topluluk içerisinde birtakım mallar sürekli olarak dışarı çıkarıldığında sigorta dışarı çıkan mallar için sona erer ve içeride kalan diğer gruplar için devam eder. Ünan "sigorta ilişkisinin sona ereceği" kuralını "sigorta konusu malvarlığı unsurları üzerindeki çıkarın başkasına geçtiği ölçüde sona erme" şeklinde tanımlamaktadır.⁴²

3.4. Menfaat Sahibinin Değişmesi

Sigortalı malın el değiştirmesi menfaatin de değişmesi anlamındadır. Eski TTK md. 1330'a göre sigortalı mal el değiştiren sözleşmede aksine hüküm yoksa sigorta sözleşmesi yeni malik ile sigortacı arasında devam etmekteydi. Yeni düzenlemede ise durum farklıdır. İki taraflı işlem olan sigorta sözleşmesinde taraflardan birinin değişmesi kural olarak sözleşmeyi sona erdirmektedir. Bu değişikliğin sebebi, maddenin yoğun tartışmalara sebebiyet vermesi ve uygulamada aksinin olması yani hem sigortacıların poliçeye ya da taraflar sözleşmeye menfaatin

değişmesinin ihbar edilmemesini fesih sebebi olarak eklenmesidir. Bu değişiklik ile uygulama ile uyum sağlanmıştır.⁴³ Eski düzenlemede deniz ve kara sigortaları arasında farklılık vardı. Yeni düzenleme ile bu farklılık ortadan kaldırılmış ve zarar sigortalarına ilişkin hükümlerin deniz rizikoları için de uygulanacağı hükmü getirilmiştir. Dolayısıyla TTK md. 1470 deniz sigortaları için de geçerlidir. Sigorta menfaatinin yokluğunu düzenleyen 1408/2. madde, 1470. maddeyi saklı tutmuştur. Sözleşme yapıldığı esnada var olan çıkar sözleşme süresi içerisinde ortadan kalkarsa sözleşme geçersiz hale gelir. Madde içerisinde geçen "aksine hüküm yoksa" ibaresi tarafların aksini kararlaştırabileceğini ve hükmün emredici olmadığını göstermektedir. Oysa ki TTK md. 1408 hükmü emredicidir ancak burada da 2. fıkra ile 1470. madde saklı tutularak istisna getirilmiştir. Hükmün getirilmesinin sebebi, yeni malikin hemen sigorta yaptırmaya vaktinin olmaması olabileceği gibi mevcut durum hakkında hemen bilgi sahibi de olamaması olabilir.

TTK md. 1470 hükmü yalnızca mal sigortalarında uygulanabilir, pasif sigortalardan olan sorumluluk ve sağlık sigortalarında uygulanmaz.

Menfaat nasıl el değiştirebilir?

- Menfaate konu mal el değiştirdiğinde devir işleminin tamamen tamamlanmış olması gerekir. Bu alım satım işlemi olabileceği gibi, kişinin vefatı sonucu mirasçılara temlikli yahut şirketin el değiştirmesi de olabilir.

-Yargı kararı ile el değiştirmişse kararın uygulama anından itibaren el değiştirdiği kabul edilir.

Taraflar sigorta sözleşmenin devam edeceğini kararlaştırmaları durumu bizim için önem arz etmektedir. Yeni malik, eski malikin sigorta sözleşmesindeki hak ve yükümlülüklerine sahip olmakta, bunları devam ettirmektedir.

4. Sonuç

Sigorta sözleşmesinin konusunun eşya mı? menfaat mi? olduğu hususu doktrinde uzun süredir tartışılmakta olsa da çoğunluk görüşü menfaat olduğu yönündedir. Bizim de görüşümüz bu yönde olup sigorta hukukunun temel ilkelerinden olan menfaat kavramı nakliye sigortaları özelinde değerlendirilmiştir. Menfaat kavramının yalnızca zarar sigortalarının türleri olan mal ve sorumluluk sigortaları için söz konusu olabileceği, hayat sigortaları için geçerli olmadığı ilk bölümde yabancı hukuk sistemleriyle karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Sigorta konusu menfaatin niteliği başlığı altında, menfaatin yasal ve parayla ölçülebilir olması gerektiği anlatılmıştır. Nakliye sigortalarının ve taşıma işlerinin konusu olan ticari eşyalar genellikle maddi değeri yüksek mallardan oluşmaktadır. Söz konusu mallar üzerinde birçok kişinin menfaati bulunmaktadır. Sigorta sözleşmesini ancak rizikonun gerçekleşmemesinde menfaati olan kişiler akdedebilir. Bu kişiler malın maliki olmasından dolayı

gönderen ya da gönderilendir. Ancak malın fiili zilyedi taşımayı gerçekleştiren taşıyıcıdır. Taşıma esnasında karşılaşılabilecek rizikolar sebebiyle mal ziya ya da hasara uğrayabilir bu da taşıyıcının sorumluluğunu doğurur. Taşıyıcının, taşınan mal üzerinde korunmaya değer menfaati olduğundan sigorta sözleşmesi yapma ehliyeti bulunmaktadır.

Nakliye sigortalarında esas olan taşıyıcının, taşıma işinin yapımı sırasında karşılaşılabilecek riskleri en aza indirmesi, bir yerden bir yere taşınan ticari malların karşılaşılabileceği rizikolarla karşı teminat altına alınmasıdır. Çalışmanın ikinci bölümünde nakliye sigortasından ne anlaşılması gerektiği, taşınan mal kavramı, karşılaşılabilecek risklerin neler olduğundan bahsedilmiştir. Taşıma işi bunu meslek olarak yapan firmalar aracılığıyla sağlanmaktadır, bir defaya mahsus değildir ve bazen taşınan ticari eşyaların maddi değeri taşıma işi yapan firmanın sermayesinden de yüksek olabilmektedir. Rizikonun gerçekleşmesi halinde taşıyıcı firma büyük bir maddi sorumlulukla karşı karşıya kalabilir. Bu da taşıyıcıyı taşıma esnasında karşılaşılabilecek risklere karşı sigorta güvencesi altına almaya zorlamaktadır

Taşıyıcı aynı anda birden fazla kişiye ait birden fazla malı taşımaktadır. Bu durum mal topluluğu olarak adlandırılmaktadır. Taşıma sigortaları eşya özelinde değil taşıma işinin başlangıç ve bitiş süreleri içerisindeki tüm eşyaları kapsamaktadır. Böyle bir durumda mal topluluğu içerisine giren eşya sigorta kapsamına dahil olmakta, topluluktan çıktığında da sigorta kapsamı dışında kalmaktadır.

Sigortalı menfaatin el değiştirmesi de mümkün olabilmektedir. Sigorta sözleşmesine konu olan mal el değiştirdiğinde menfaat sahibi de değişmektedir. Bu halde kural olarak sigorta ilişkisi de sona ermektedir. Ancak bu kural emredici değildir ve sigorta sözleşmesi kurulurken taraflar aksini de kararlaştırmış olabilirler. Çalışmanın son bölümünde de menfaat sahibinin hangi koşullarda değişeceği ve sözleşmeye etkisi anlatılmıştır.

Notlar

¹ ÇEKER, Mustafa; Sigorta Hukuku, Karahan Kitabevi, 12. Baskı, Adana 2015 sf. 64

² TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP; Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993 sf. 51; Sözleşme, birbirinden farklı menfaat ve amaçlarla hareket eden kişiler arasında hukuki bir sonuç doğurmak ve bilhassa bir borç ilişkisi kurmak için yapılan bir anlaşmadır.

³ ŞENOCAK, Kemal; Türk Ticaret Kanunu'nun Mal Sigortasına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C. 58, S. 1 sf. 199

⁴ Şenocak; sf. 200

⁵ KOENİG W., ÖZTAN Fırat; Sigorta Menfaati ve Değerlendirmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 5 S. 1 Şubat 1969 sf. 50

⁶MÖLLER, Hans; ÖZTAN Fırat; Menfaat ve Değerlendirilmesi; Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C.4, S. 2 Temmuz 1967, sf. 260

⁷Koenig/Öztan sf. 49

⁸CLARKE, M. A. (2010). Insurable interest in property in england a redundant rule European Journal of Commercial Contract Law, 2(4), sf. 205

⁹ Clarke; sf 208

¹⁰ KENDER Rayegan; Türkiyede Hususi Sigorta Hukuku, Beta Yayınları, 7. Bası, 2001, İstanbul, sf. 139; Möller, sf. 261

¹¹ İsviçre Hukuku'nun önde gelen isimlerinden Koenig sigorta konusunu "mal" olarak görmektedir. Bkz; KOENİG/Öztan; Fırat; Sigorta Menfaati ve Değerlendirmesi

¹²Bozer; sf. 34; Kender; sf. 140; Yıldırım; sf. 24- TAŞKIN Melda; Zarar Sigortalarında Menfaat Eksikliği, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33 S.1 Mart 2017 sf. 262- DANİELA Stefan Matei; "Characteristics of the Cargo Insurance Contract in Case of International Land Transport." Lex ET Scientia International Journal, vol. 24, no. 2; sf 27

¹³ Çeker; sf. 135; Bozer; sf. 34

¹⁴ OĞUZMAN, Kemal; ÖZ Kemal; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, 11. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, sf. 89

¹⁵ÜNAN, Samim; Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku C.2, On iki Levba Yayıncılık, 2016, İstanbul, sf. 2

¹⁶ Taşkın; sf. 272- Oğuzman; sf 91

¹⁷ Kender; sf. 139

¹⁸ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP; Tekinay Eşya Hukuku, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989 sf.19

¹⁹Kender; sf. 223.Sigortacının diğer sorumlulukları; sigorta ettireni aydınlatma yükümlülüğü, sigorta poliçesi verme yükümlülüğü, tazminat ödeme yükümlülüğüdür.

²⁰YILDIRIM; Hakan; Karayolu Eşya Taşıma Sorumluluk Sigortalarında Riziko ve Menfaat, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, sf. 27

²¹ Çeker; sf. 76

²²BOZER, Ali; Sigorta Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2017, Ankara, sf. 34; Çeker, sf. 64

²³Ygt. 11. H.D. 2015/15764 E., 2017/3176 K.;Mal sigortalarında, 6762 sayılı TTK'nın 1269.maddesi uyarınca, malların her hangi bir rizikoya karşı sigortalatılabilmesi için, poliçede sigortalı olarak gösterilecek kişinin; para ile ölçülebilecek bir menfaati olan malın maliki veya malikin adı veya rehinli alacaklısı veya malın muhafazasından dolayı malikine karşı mesul olan acenta, kiracı, komisyoncu ya da malın muhafazasında hakikaten menfaatli olan diğer kimselerden birinin olması yahut bunların kanuni temsilcilerinden birinin olması gerekir.

Somut olayda, davacı sigorta şirketinin dayanmış olduğu hem sigorta ettirenin ve hem de sigortalının dava dışı olduğu, oysa dosya içerisinde bulunan emtia faturasına göre, malların simli firmadan dava dışı tarafından satın alındığı ve bedelinin ödendiği, keza bu firma tarafından taşınmasıyla malların

gönderildiği ve malların da taşıma sonunda bu firmaya teslim edildiği anlaşılmaktadır.

Mahkemece iki ayrı heyetten alınan bilirkişi raporlarında da, dava dışı davaya konu emtia üzerinde korunmaya değer bir menfaatinin bulunmaması nedeniyle bu firma lehine sigorta poliçesinin düzenlenemeyeceği ve bu poliçeye dayalı olarak yapılan ödeme nedeniyle bir hak sahibi olamayacağı, diğer bir anlatımla davacı sigorta şirketinin aktif husumet ehliyetinin bulunmadığı, yargılama sırasında, sigorta poliçesinin tarafı ve sıfatı bulunmayan ödeme talimatının da sonuç doğurmayacağı ifade edilmiştir.....Somut olayda, mahkemece, davaya konu sigorta poliçesinde sigortalı görünen konusu malların muhafazasının teminat altına alınmasında hukukten korunmaya değer bir menfaatinin bulunup bulunmadığı ve buradan hareketle sigorta sözleşmesinin geçerli olup olmadığı, davacı sigorta şirketinin bu poliçeye dayalı olarak yapmış olduğu ödemeye istinaden halefiyet kuralına dayanıp dayanmayacağı ve aktif husumet ehliyetinin bulunup bulunmadığı tartışılmaksızındavanın kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiş hükmün anılan gerekçeyle davalı lehine bozulmasına karar verilmesi gerekmiştir.

²⁴ Ygt. 11. H.D. 2014/7597 E., 2015/3282 K.; Dava, nakliyat emtia sigorta poliçesine dayalı rucuen tazminat istemine ilişkindir. Davanın dayanağını oluşturan sigorta poliçesinde ... şirketi dain-i mürtehin, ödeme yapılan dava dışı ... Dış Ticaret A.Ş. ise sigortalı olarak gösterilmiş bulunmaktadır. Ayrıca dava dışı sigortalı şirket, hasara uğrayan emtiayı, semenin mal mukabili ödemesi koşulu ile satmıştır. Dava dışı sigortalının mal bedelini henüz tahsil etmemesi karşısında, taşımaya konu emtiayı sigortalatmakta menfaati bulunmaktadır. Ancak, bu durumda anılan şirket rehin hakkı sahibi bulunduğundan sigortadan tazminat talep etme hakkı da öncelikle ona ait olup, dava dışı sigortalı ancak lehine rehin verilen şirketin açık onayını almak şartıyla tazminat isteme hakkına sahip olur. Buna göre mahkemece davada talep hakkına sahip şirketten, dava dışı sigortalı şirkete ödeme konusunda muvafakat veya icazetinin bulunduğu dair gerekli belgeyi sunması için davacı tarafa önel verilmesi, bu usulî işlem tamamlandığı takdirde, yukarıda açıklandığı üzere sigortalının menfaatinin bulunması nedeniyle, ödemenin hatır ödemesi olmadığı göz önüne alınarak, işin esasına gidilip, taşınmanın uluslararası taşıma olduğu gözetilerek CMR hükümlerine göre davalının sorumlu olduğu miktar saptanıp sonucuna göre karar verilmesi gerekirken davanın reddine karar verilmesi doğru olmamış, kararın bu nedenle BOZULMASI gerekmiştir.

²⁵ ÖZDEMİR Ali; Lojistik İlkeleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2012, Eskişehir sf. 146 - Ygt 11. HD. E 2007/1400; K. 2008/2822 t. 10.03.2008

²⁶ Taşıma Hukuku ve Sigortaları, İstanbul Barosu Yayınları, Eylül 2014, sf. 19

²⁷ ADIGÜZEL Burak; Taşıma Hukuku, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2020; sf.147

²⁸Danila; sf. 26

²⁹ Yıldırım; sf. 76

³⁰ Convention Relative au Contral de Transport International de Marchandises par Route; Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Anlaşma

³¹ Özdemir Ali; sf. 10

³² Özdemir Ali; sf. 37

³³ ÖZDEMİR, Arman; Sigorta Sözleşmelerinde Menfaat, Legal

Hukuk Dergisi, C. 10, S. 112, 2012 sf. 145

³⁴ CAN, Mertol; Sigorta Hukuku Ders Kitabı, İmaj Yayınevi, Ankara 2005, sf. 124

³⁵ Adıgüzel; sf. 28

³⁶ CAN, Mertol; Türk Taşıma Hukuku'nun Genel Esasları, I. Cilt, İmaj Yayınevi, Ankara, 2017, sf. 20

³⁷ Bozer; sf. 113

³⁸ Ünan; sf. 133

³⁹ Ünan, sf. 134

⁴⁰ Can; sf. 128

⁴¹ Ünan; sf. 5

⁴² Ünan; sf. 215

⁴³ BAĞRIAÇIK Safiye Nur; İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S,1-2, 744

Kaynakça

Adıgüzel, B. (2020). *Taşıma Hukuku*. (3. Basım). Ankara: Adalet Yayınevi.

Bağrıaçık S. N. (2016). Sigorta sözleşmesinde sigorta edilen menfaatin sahibinin değişmesi durumu. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1-2), 743-751.

Bozer, A. (2017). *Sigorta Hukuku*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Can, M. (2005). *Sigorta Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Can, M. (2017). *Türk Taşıma Hukuku'nun Genel Esasları*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Clarke, M. A. (2010). Insurable interest in property in england a redundant rule? *European Journal of Commercial Contract Law*, 2(4) 205-209.

Çeker, M. (2015). *Sigorta Hukuku*. (12. Basım). Adana: Karahan Kitabevi.

Danila, S. M. (2017). Characteristics of the cargo insurance contract in case of international land transport. *Lex ET Scientia International Journal*, 24, (2), 25-33.

Kender R. (2001). *Türkiye' de Hususi Sigorta Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.

Koenig W., & ÖZTAN F. (1969). Sigorta menfaati ve değerlendirmesi. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 5.

Möller, H., & ÖZTAN F. (1967). Menfaat ve değerlendirilmesi. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 255-273.

Oğuzman, K., & ÖZ K. (2013). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Özdemir, A. (2012). Sigorta sözleşmelerinde menfaat. *Legal Hukuk Dergisi*, 141-149.

Özdemir A. (2012). *Lojistik İlkeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Şenocak, K. (2009). Türk Ticaret Kanunu'nun Mal Sigortasına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 189-229.
- İstanbul Barosu. (2014). *Taşıma Hukuku ve Sigortaları*. İstanbul Barosu Yayınları.
- Taşkın, M. (2017). Zarar sigortalarında menfaat eksikliği. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, (1) ,261-289.
- Tekinay, A., & Burcuoğlu, A. (1993). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Tekinay, A., & Burcuoğlu, A. (1989). *Eşya Hukuku*. (5. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ünan, S. (2016). *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: Sigorta Hukuku*. İstanbul: On iki Levha Yayıncılık.
- Yıldırım, H. (2014). *Karayolu Eşya Taşıma Sorumluluk Sigortalarında Riziko ve Menfaat*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.